

MOLNÁR ERNŐ*

ROMÁNIA RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI IPARI SZERKEZETVÁLTÁSÁNAK GLOBÁLIS ÉS REGIONÁLIS ASPEKTUSAI

GLOBAL AND REGIONAL ASPECTS OF INDUSTRIAL RESTRUCTURING IN ROMANIA AFTER THE CHANGE OF REGIME

ABSTRACT

The change of the market economy and the economical structure of Romania caused the large-scale cutting down of the industry which had been overdeveloped in the socialist period and had fought against numerous structural and qualitative problems. After the turn of the millennium, especially due to the foreign capital investment, reindustrialization was started and it caused that the Romanian industry has also an important role in the economy of Central and Eastern Europe nowadays. The renewal of the industry accompanied with structural change in the last year and resulted in both gaining ground of the transnational participants in Romania and in forging ahead of the export oriented machine production. The change of the industry is accompanied with serious structural changes in its regional distribution. The effect of the desindustrialization was felt in each region of the country but it caused the most serious problems in the monofunctional mining and the heavy industrial centres. The renewal of the industry shows greater concentration – according to regional preferences of the foreign direct investments: it forms a greater extent in Bucharest, in some more industrialized county of Muntenia, Banat and South Transylvania.

1. Bevezetés

Az ipar a XX. század gazdasági-társadalmi modernizációjának, regionális fejlődésének kulcsszereplője szerte Európában. Romániára e megállapítás különösen érvényes, hiszen a kontinens fejlettebb régióihoz képest jelentős késést mutató ország iparának kibontakozása alapvetően erre az évszázadra esik. A századelő – különböző államok politikai keretei között zajló – iparosodása még elsősorban mezőgazdasági termékek feldolgozására, valamint ásványkincsek kitermelésére (esetleg részleges feldolgozására) épült a mai Románia területén, és néhány kitüntetett térségben (pl. a szénbányászat és vaskohászat központjaként ismert Zsil-völgyben, illetve Resicabánya körzetében, az európai jelentőségű kőolajbányászattal rendelkező Prahova megyében, valamint néhány nagyobb városban) koncentráldott.¹

A szocialista időszak gazdaságpolitikája nyomán nemcsak ágazati értelemben vált jóval diverzifikáltabbá Románia ipara, de – miután a korszak regionális egyenlőtlenségek mérséklésére fókuszáló politikája az iparosításban látta az elmaradott térségek fejlesztésének eszközét – az ágazat erőltetett növekedése masszív területi diffúzióval is párosult.² Románia a II. világháború után ipari-agrár országgá vált, de az 1980-as években – változó világ-gazdasági környezetben – mindinkább kiütköztek iparának strukturális gyengeségei: a nehézipar és az alapanyag-gyártás felülreprezentáltsága, amely a jelentős hazai készletek ellenére is komoly nyersanyag- és energiaimportot tett szükségessé,³ továbbá az ágazat

* PhD. adjunktus, DE TEK TTK Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék.

szervezeti-technológiai feltételekre, illetve termékminőségi problémákra visszavezethető gyenge versenyképessége.

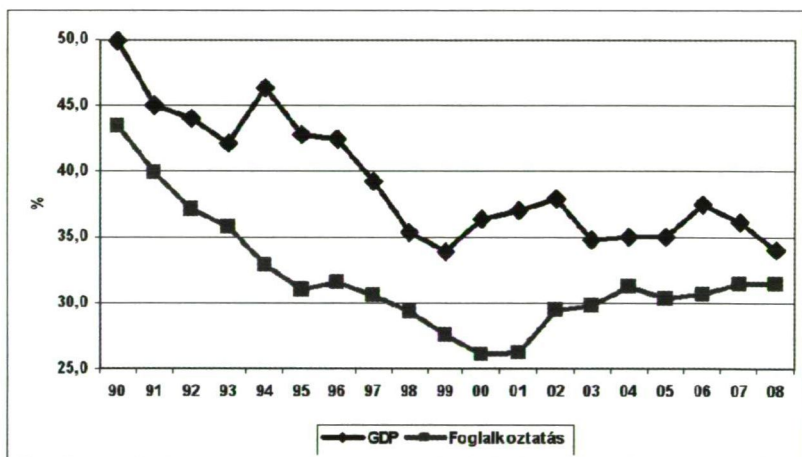
E tanulmány – a rendelkezésre álló területi korlátok között – a román ipar rendszerváltás utáni átalakulásának folyamatába kíván bepillantást nyújtani. Első szerkezeti egysége az ipar ország gazdaságában játszott globális szerepének változását, kelet-közép-európai jelentőségét, illetve strukturális átalakulását taglalja. A cikk második felében, az ipar Románián belüli térszerkezetének vizsgálata áll a középpontban.

2. Románia iparának néhány általános jellemzője a rendszerváltás után

A kilencvenes évek elején Románia mind az ipar GDP-n belüli részaránya (közel 50%), mind foglalkozási szerkezetben játszott szerepe (43,5%) alapján a kelet-közép-európai térség országainak élvonalában helyezkedett el. A megelőző évtizedek iparosítási politikájának örökségeként, az ipar a legnagyobb súlyú nemzetgazdasági ágnek számított. A gazdasági-társadalmi reformok nyomán lassan megteremtődő piacgazdasági feltételek közepette ugyanakkor, az ágazat egy jelentős része leépült a kilencvenes években (1. ábra).

1. ábra. Az ipar (és építőipar) súlya Románia bruttó hazai termékében, illetve foglalkozási szerkezetében a rendszerváltás után (%)

Chart 1. Proportion of industry (and construction) in the GDP of Romania and in the employment structure after the change of regime (%)

Forrás: Világbank, Nemzetközi Munkaügyi Szervezet adatai alapján saját szerkesztés

A dezindusztrializáció mértékét mutatja, hogy 1990 és az ezredfordulót követő évek között a foglalkoztatási statisztikák közel kétmillió ipari és építőipari munkahely megszűnését regisztrálták (a folyamat által generált feszültségek jelentőségét mutatták a bukaresti „bányászjárások” is). Így nem meglepő, hogy bruttó hazai termék előállításában játszott szerepe alapján második, míg foglalkozási szerkezetben elfoglalt pozíciója alapján harmadik helyre szorult az ipar az ezredfordulón. Az ipari munkahelyek tömeges megszűnése és a magas városi megélhetési költségek, illetve a termőföldek magánkézbe adása látványos országon belüli migrációt, valamint retrográd foglalkozási átrétegződési folyamatot generált.⁴ Az ipar leépülésével párhuzamosan ugyan megfigyelhető a szolgáltató szektor erősödése, de a kilencvenes években – a Fischer-Clark-Fourastié modellnek ellentmondó módon

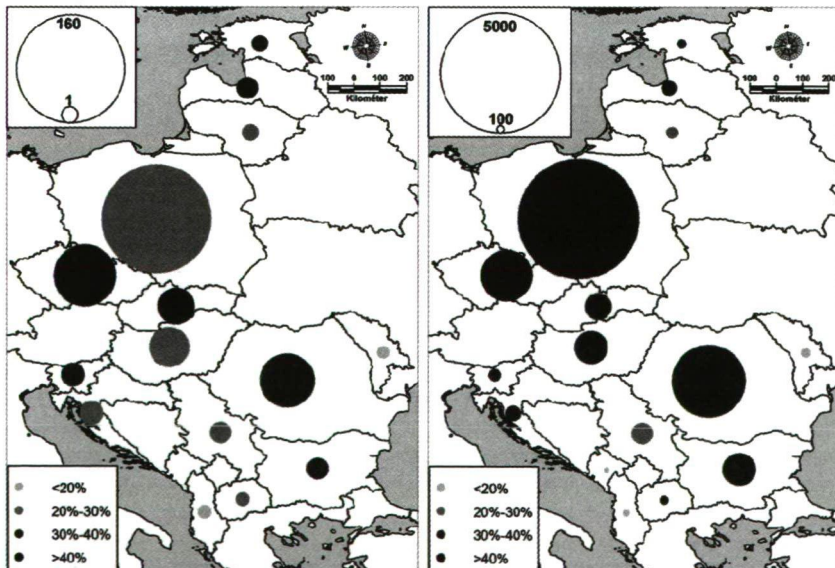
– sokkal látványosabb a mezőgazdaság ismételt (igaz, csak átmenetinek bizonyuló) felértékelődése. Részből a nagyarányú dezindusztrializáció közvetett társadalmi hatásaként jelent meg a román állampolgárok ezredforduló utáni tömeges külföldi munkavállalása: 2005 és 2008 között a hazautalások a román GDP 4,7–5,5%-át tették ki, 2008-ban a hazautalások abszolút nagysága alapján Románia a világ tíz vezető országa között szerepelt.⁵

Az ezredforduló után stabilizálódni látszik a szekunder szektor gazdaságon belüli pozíciója (1. ábra): hozzájárulása a bruttó hazai termékhez inkább stagnált, foglalkozási szerkezetben mért súlya növekedett is (34%-os GDP-arányával és közel 31,5%-os foglalkoztatási súlyával második helyen állt a nemzetgazdasági ágak között 2008-ban). Foglalkoztatási szerepének erősödését mutatja, hogy 2002 és 2008 között több mint kétszázezer fővel (2,72 millióról közel 2,95 millióra) növekedett dolgozóinak létszáma.

Az ipar szerepvesztésének megállása, illetve az ágazat ismételt erősödése nem egyedi jelenség a térségben: a globalizálódó világ gazdaságba bekapcsolódó, gazdasági-társadalmi modernizációjuk érdekében nagyarányú tőkeimportra berendezkedő kelet-közép-európai országokban általában jelentős szerephez jutottak az iparba irányuló külföldi működő tőkebefektetések, amelyek hatására több ország markáns újraiparosodáson ment keresztül.⁶ Romániában, a visegrádi országokhoz képest jóval kedvezőtlenebb induló feltételek (politikai instabilitás, elhúzódo gazdasági-társadalmi reformok, rendkívüli infrastrukturális elmaradottság) miatt számottevő időbeli késéssel bontakozott ki e folyamat. A reformok (mindenekelőtt a privatizáció) felpörgésével, valamint az ország európai integrációjával párhuzamosan Románia mindinkább felértékelődött befektetési terepként a külföldi működő tőke számára:⁷ viszonylag nagyméretű, komoly növekedéssel kecsegtető piaca is fontos szerepet játszott abban, hogy az ezredfordulót követő évtized közepére (Lengyelország után) második helyre került a kelet-közép-európai tőkeimportőrök sorában.

2. ábra. Románia iparának jelentősége kelet-közép-európai összehasonlításban (2008), a GDP (milliárd USD), valamint a foglalkoztatottak száma (ezer fő) tükrében

Chart 2. Position of the Romanian industry in the Central and the Eastern European industry, based on GDP (billion USD) and employment (thousand people)

Forrás: Világbank, Nemzetközi Munkaügyi Szervezet adatai alapján szerkesztette Németh G.

2008 végéig a Romániában befektetett külföldi működő tőke több mint 40%-a az ipart preferálta (ez meghaladta az ágazat súlyát): különösen kiemelkedő tőkevonzónak bizonyult a kohászat, a gépipar, valamint az energiagazdaság. Bár a Romániába irányuló tőkekivitel számára – különösen kezdetben – rendkívül vonzónak bizonyult az ország viszonylag olcsó munkaereje, más kelet-közép-európai országokhoz hasonlóan Romániában is jellemző tendencia, hogy a tőkebefektetések az alacsony bérköltségű, bér munka jellegű tevékenységek felől elmozdulnak a magasabb hozzáadott értéket termelő ágazatok irányába.⁸

Szocialista időszakból örökölt nagyságrendje, valamint elmúlt években befutott fejlődési pályája nyomán a román ipar teljesítménye kelet-közép-európai összehasonlításban ma is számottevő. Az ipar által előállított bruttó hazai termék abszolút nagysága alapján (közel 68 milliárd USD teljesítménnyel), Lengyelország és Csehország után harmadik, a foglalkoztatottak létszáma alapján (közel 3 millió ipari és építőipari foglalkoztatottal), Lengyelország után második a térség országai között (2. ábra). A román ipar szerkezeti átalakulásának kezdetlegesebb helyzetére utal ugyanakkor a régióban is alacsonynak számító ipari termelékenység (a román ipar egy foglalkoztatottra jutó értéktermelését csak Bulgária múlta alul, miközben a cseh ipar termelékenysége – e tanulmány szerzőjének Világbank és Nemzetközi Munkaügyi Szervezet adataira épülő számításai szerint – mintegy 75%-kal lehetett nagyobb 2008-ban). Az ipar és építőipar gazdaságon belüli relatív jelentősége alapján Románia az ábrán bemutatott kelet-közép-európai országok középmezőnyében helyezkedik el, ami – tekintettel kilencvenes évek eleji éllóvas pozíciójára, valamint a munkahe-lyek számának általános csökkenésére – a dezindusztrializáció és újraiparosodás összességében számos térségbeli országnál kedvezőtlenebb romániai mérlegére utal.

A transznacionális vállalatok romániai megtelepülése az ország iparának globális értéktermelési láncokba történő bekapcsolódásával, fokozódó külgazdasági nyitásával, növekvő exportorientációjával járt (a folyamat következményeként Románia gazdaságának összességében is növekedett a külgazdasági nyitottsága, másrészt exportértékesítésének zöme ipari termék). Bár az exportértékesítés bruttó hazai termékhez viszonyított aránya nagyobb napjainkban, mint a rendszerváltás időszakában volt, az Európai Unió kelet-közép-európai tagországai között így is Románia a sereghajtó: a Világbank adatai alapján kijelenthető, hogy nemcsak a rendkívül nyitott cseh, szlovák, magyar, valamint észt gazdaság exportorientációja nagyobb a térségben, de a jóval nagyobb lengyel gazdaságé is.

1. táblázat. Románia kivitelének termékszerkezete (2001; 2008)

Table 1. Export structure of Romania (2001; 2008)

Kivitel 2001	%	Kivitel 2008	%
Ruházati termékek, kiegészítők (nem kötött, horgolt termékek)	18,1	Elektronikai termékek, felszerelések	14,1
Elektronikai termékek, felszerelések	8,7	Nukleáris berendezések, kazánok, gépek, berendezések	9,4
Lábbelik és tartozékaik	8,6	Ásványi eredetű üzemanyagok, kőolaj, kőolaj termékek	9,2
Vas és acél	6,4	Közúti járművek	8,3
Ásványi eredetű üzemanyagok, kőolaj, kőolaj termékek	6,2	Vas és acél	7,4
Nukleáris berendezések, kazánok, gépek, berendezések	6,0	Ruházati termékek, kiegészítők (nem kötött, horgolt termékek)	5,9
Ruházati termékek, kiegészítők (kötött, horgolt termékek)	5,9	Vas- és acéltermékek	3,6
Bútorok, világítóeszközök, előre gyártott házak	4,7	Bútorok, világítóeszközök, előre gyártott házak	3,6
Egyéb top 15 árucsoport	17,2	Egyéb top 15 árucsoport	17,7
Többi árucsoport	18,2	Többi árucsoport	20,8
Összesen	100,0	Összesen	100,0

Forrás: International Trade Centre adatai alapján saját szerkesztés

Az ipar szelektív leépülése, valamint a külföldi működő tőke egyenlőtlen iparágak közti megoszlása sejteti, hogy jelentős szerkezetváltáson ment keresztül az ágazat. E strukturális átalakulás egyik legmegbízhatóbb indikátora az export termékszerkezetének változása (1. táblázat). Látványos a ruházati termékek és lábbelik elmúlt években megfigyelhető visszaszorulása a kivitelben: 2001-ben együtt még közel egyharmados súlyuk 2008-ra bő 10%-ra olvadt. Eközben az elektronikai eszközök és alkatrészek az export vezető termékcsoportjává váltak, de növekedett a gépek, berendezések, kőolajtermékek, közúti járművek, valamint a vas és acél szerepe is (az előretörő árucsoportok összesített súlya 2001-ben szűk egyharmadnyi volt, 2008-ban ugyanakkor meghaladta az 50%-ot).

A jelenség hátterében nem nehéz felfedezni a külföldi működő tőke-befektetések ágazati struktúráját: korábban a könnyűipari befektetések elsősorban az ország olcsó munkaereje miatt váltak számottevővé (Románia a ruhaipar és a cipőipar európai szinten is jegyzett beruházási célpontjává, számos európai ország könnyűiparának kitelepülési helyévé lépett elő.) Az ezredforduló után kiemelt tökefogadóvá vált feldolgozóipari ágazatok (gépgyártás, illetve kohászat, fémfeldolgozás) idővel az export áruszerkezetében is előretörték. A külföldi tőkebefektetések, valamint a kivitel struktúrájának kapcsolatát mutatja Románia két legfontosabb külkereskedelmi partnerének példája: a német reláció fő román exporttermékei elektronikai cikkek, közúti járművek, valamint gépek, berendezések voltak, Olaszországba ugyanakkor – összefüggésben az onnan érkező tőkebefektetések ágazati jellemzőivel – legnagyobb értékben még 2008-ban is a könnyűipar termékei kerültek kiszállításra.

3. Románia iparának térszerkezete

Az ipar rendszerváltás utáni szerkezeti átalakulása jelentős regionális következményekkel járt Romániában. Az ágazat leépülése (dezindusztrializáció) az ország valamennyi régiójára kiterjedt: általános érvényére jellemző, hogy az ország 262 városa közül 241 az ipari foglalkoztatás leépülését regisztrálta 1990 és 1995 között.⁹ Az ipar válsága által legerősebben sújtott monofunkciós bányászati-nehézipari központok komoly migrációs veszteséget szenvedtek el. 1990 és 2002 között a legnagyobb mértékű fogyás Románia egyik legnagyobb rézbányászati központját, a Hargita megyei Balánbányát (47%) jellemezte. Jelentős részben a gazdasági helyzet által motivált vándormozgalmak hatására nagyarányú lélekszám-csökkenést mutatott Újmoldova (közel 28%), Resicabánya (24%), a szocialista Románia második legjelentősebb ipari centruma, Brassó (22%), valamint Vajdahunyad (20%) is.¹⁰

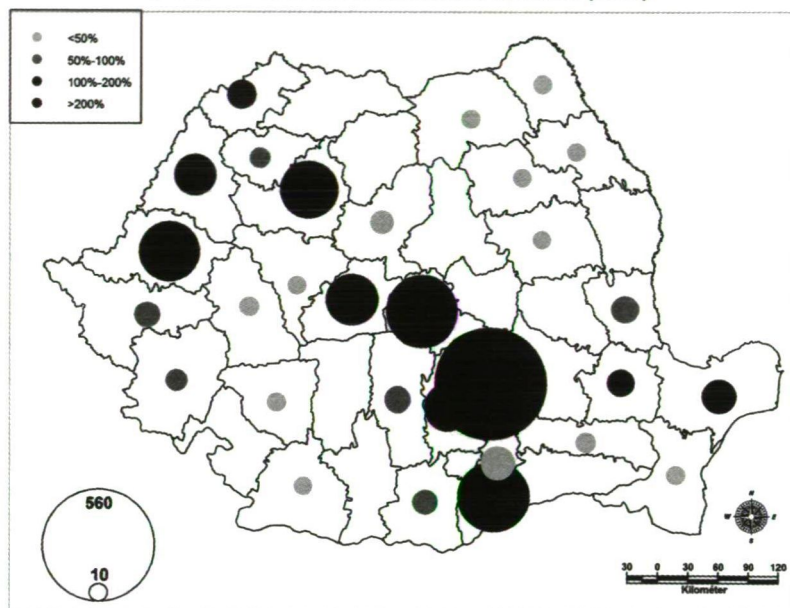
A zsugorodás éveiben az ipar térszerkezetének alakulására elsősorban a meglévő ipari kapacitások új feltételekhez történő, változó sikerű alkalmazkodása gyakorolt hatást: a piacgazdasági körülmények között is életképes, privatizáció révén tőkeinjekcióhoz, technológiához és piacokhoz jutó ipari kapacitások továbbélése, fejlődése biztosíthatta egyes térségek iparának – legalább részleges – megmaradását. Az ipar térszerkezetének alakításában ugyanakkor az elmúlt években mindinkább felértékelődött az ezredforduló óta terjedőben lévő, nemcsak ipari tevékenységek telephelyévé váló ipari parkok és vámszabad területek szerepe is. E különböző mértékben kiépített, illetve betelepített létesítmények földrajzi elhelyezkedése számottevő egyenlőtlenségeket mutat, ami elsősorban az egyes megyék ipari hagyományaival, valamint közlekedésföldrajzi helyzetével magyarázható. A legnagyobb ipari parki összterület Munténiában (Prahova, Giurgiu, Dambovita) és néhány Kárpátokon belül fekvő megyében (Brassó, Arad, Kolozs, Szeben) került eddig kialakításra, de jelentős aktivitás tapasztalható a magyar határ mentén fekvő megyékben is (3. ábra).

Az újraiparosodás intenzitását, az ipari teljesítmény aktuális területi differenciáit vi-

szonylag hűen tükrözik az exportértékesítés megyei adatai (4. ábra). Ipari termelés és export nyilván nem azonos kategóriák: tény ugyanakkor, hogy Románia kivitelének túlnyomó része ipari termék volt 2008-ban, így a kiemelkedő exportvolumenek háttérében jelentős ipari teljesítmények sejthetők. Másrészt, ha az export nem is alkalmas az ipar egészének leírására (hiszen számos szereplő belső piacra termel), az ipar szervezeti-technológiai megújításában meghatározó külföldi működő tőke jelenlétének alkalmas indikátora lehet.

3. ábra. Ipari parkok és vámszabad területek abszolút (ha), illetve népességszámra vetített relatív nagysága (az országos átlagérték %-ában) Románia megyéiben (2010)

Chart 3. Absolute measure and relative measure projected to population of industrial parks and tariff free zones in Romanian counties (2010)

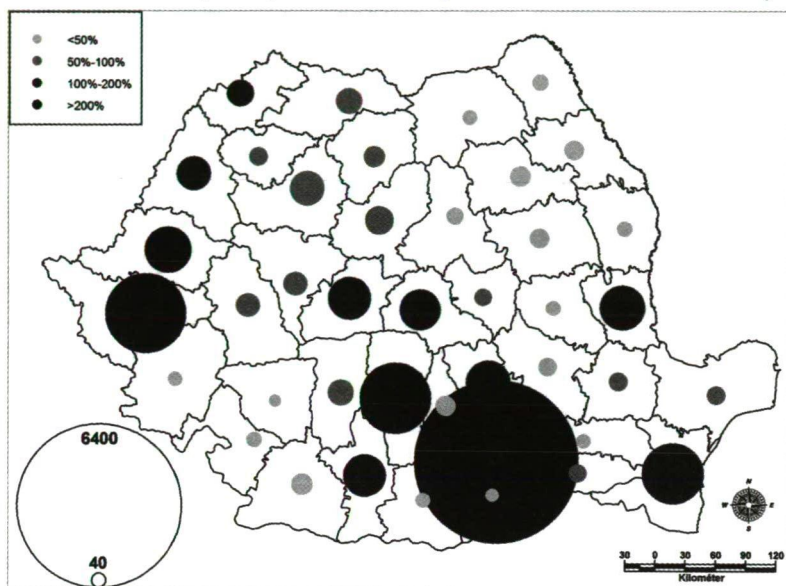

Forrás: Román Befektetési Ügynökség adatai alapján szerkesztette Németh G.

Feltűnő Bukarest kiemelkedő szerepe az ország exportjában: a főváros régiója (Ilfov-val) a román kivitel több mint egyötödét adta.¹¹ Jelentős kivitt bonyolított le 2008-ban Arges, illetve Olt és Prahova megye a Havasalföldön, továbbá az egy lakosra jutó exportértékesítés nagysága alapján országos listavezető Temes, és szomszédja, Arad megye Románia Nyugati régiójában. (A magyar határ mentén fekvő megyék mindegyikére érvényes volt ugyanakkor a megállapítás, hogy ha abszolút értékben nem is, lakosságszámra vetítve nagy értékű kivitt bonyolítottak.) Dél-Erdély komoly exportteljesítményt felmutató megyéi (Brassó és Szeben) közvetlenül határosak a korábban tárgyalt havasalföldi térséggel, míg Constanta és Galati megyék egy országos összehasonlításban gyenge exportintenzitást felmutató térségből emelkednek ki szigetszerűen. E térségek ellenpólusát az Északkeleti és a Délnyugati régió kevés tőkét vonzó, kicsiny exportot lebonyolító megyéi képezik. A kizárólag moldvai megyéket tömörítő, Iasi központú Északkeleti régió például az országba érkezett külföldi működő tőke alig több mint 2%-át jegyezte, ott az egy lakosra jutó külföldi tőkeállomány az országos átlagérték mindössze 13%-át érte el. A Délnyugati régió iparában – ráadásul – napjainkban is erősen felülreprezentált a nem exportra termelő bányászat és energiagazdaság.

4. ábra. Az exportértékesítés abszolút (ezer euró), illetve népességszámra vetített relatív nagysága (az országos átlagérték %-ában) Románia megyéiben (2008)

Chart 4. Absolute and per capita volume of export in the Romanian counties (2008)

Forrás: Román Nemzeti Statisztikai Hivatal adatai alapján szerkesztette Németh G.

2. táblázat. 500 főt meghaladó létszámú iparvállalatok foglalkoztatottjainak összlétszáma, illetve ágazati megoszlása Románia legnagyobb exportot lebonyolító megyéiben (2008)

Table 2. Employment and sectoral structure of the biggest industrial firms in the Romanian counties that makes the greatest export (2008)

Megye	Foglalkoztatottak (fő)	Meghatározó iparágak és vállalatok
Arad	18 681	gépgyártás (90%): Alcoa Fujikura; Takata-Petri Romania; Leoni Wiring Systems Arad; Astra Vagoane Arad;
Arges	37 536	gépgyártás (82%): Automobile Dacia; Lisa Draxlmaier Autopart Romania; Johnson Controls Romania; Lear Corporation Romania;
Brasov	19 336	gépgyártás (67%): Schaeffler Romania; Autoliv Romania;
Bucuresti	155 002	bányászat, energiaipar (44%), gépgyártás: Petrom; Electrica Serv; Hidroelectrica; Energomontaj; Lukoil Romania; T.M.U.C.B. Rompetrol Downstream; Electrocentrale Bucuresti; Nuclearelectrica; Transelectrica; Energoconstructia;
Constanta	13 750	gépgyártás (56%), bányászat, energiaipar: Daewoo Mangalia – Heavy Industries; Santierul Naval Constanta;
Galati	22 539	kohászat, fémfeldolgozás (63%), gépgyártás: ArcelorMittal Galati; Santierul Naval Damen Galati;
Olt	8 218	gépgyártás (57%), kohászat, fémfeldolgozás: Romvag;
Prahova	24 847	gépgyártás (40%), bányászat, energiaipar: Yazaki Romania; Upetrom 1 Mai; Conpet; Electrica Distribuție Muntenia Nord;
Sibiu	20 538	bányászat, energiaipar (58%), gépgyártás: Romgaz; Transgaz;
Timis	33 051	gépgyártás (78%): Delphi Packard; Solectron; Zoppas Industries; Kromberg & Schubert; Continental Automotive Romania;

Forrás: A „Major Companies in Romania” adatbázisa¹² alapján saját szerkesztés

Igen szoros kapcsolat mutatkozik az exportárbevétel, valamint a nagy iparvállalatoknál foglalkoztatottak összlétszáma között: a tíz legnagyobb kivittelt lebonyolító területi egység közül nyolc az 500 főnél többet foglalkoztató iparvállalatok jelentősége alapján is élvonalban van. A vezető exportőrök iparában kivétel nélkül számottevő (legalább 15%) a gépgyártás súlya, de Arad, Arges, Brassó, valamint Temes megyében a kétharmados arányt is meghaladja az iparág részesedése. Bukarest és Szeben megye számos országos hatókörű energetikai vállalatnak a székhelye: ebből következik esetükben a bányászat, energiaipar előkelő pozíciója. Galati pedig a ma is Románia egyik legnagyobb ipari foglalkoztatójának számító acélművének köszönheti vezető exportőröktől némiképp eltérő ipari struktúráját (2. táblázat).

4. Összegzés

Románia piacgazdasági átalakulása és gazdasági struktúraváltása, a szocialista időszakban túljeljesztett, számos szerkezeti-minőségi problémával küzdő ipar nagyarányú leépülését eredményezte a kilencvenes években. Az ezredforduló után – elsősorban a felpörgő külföldi tőkebefektetések hatására – az újraiparosodás folyamata is kitapintható, s részben ennek következménye, hogy a román ipar ma is számottevő szereplője Kelet-Közép-Európa gazdaságának. Az ágazat megújulása jelentős szerkezeti átalakulással járt az utóbbi években, mely egyrészt a transznacionális szereplők romániai térnyerését, másrészt az exportorientált gépgyártás számottevő súlynövekedését eredményezte. Az ipar átalakulását komoly térszerkezeti változások kísérik. A dezindusztrializáció az ország minden térségében éreztette hatását, de a monofunkciós bányászati-nehézipari központokat érintette a legsúlyosabban. Az ipari megújulás – a külföldi működő tőke területi preferenciáinak megfelelően – jóval nagyobb koncentrációt mutat: Bukarest és a Havasalföld néhány iparosodottabb megyéje mellett nagyobb kiterjedésű zónákban a Bánát, valamint Dél-Erdély területén van jelen.

JEGYZETEK

- 1–2. Popescu, Claudia (1995): The spatial evolution of the Romanian industry during the 20th century. In: Tufescu, V. (szerk.): *Revue Roumaine de Géographie*. Editura Academiei Române, Bucuresti. 21–30. old.
3. Hunya Gábor (szerk.) (1990): *Románia 1944–1990*. Atlantisz Kiadó, Budapest. 323 old.
4. Borzán Anita (2004): *Románia népességének alakulása*. Területi statisztika, 2004/2. szám. 164–172. old.
5. Réti Tamás (2009): A román gazdaság és a migráció. *Külgazdaság*, 2009/7–8. szám. 39–67. old.
6. Barta Györgyi–Czirfusz Márton–Kukely György (2008): Újraiparosodás a nagyvilágban és Magyarország. *Tér és Társadalom* 2008/4. szám. 1–20. old.
- 7–8. Réti Tamás (2009): A román gazdaság és a migráció. *Külgazdaság*, 2009/7–8. szám. 39–67. old.
9. Popescu, Claudia (1998): Industrial restructuring and the unequal chances of Romanian urban centres. In: Tufescu, V. (szerk.): *Revue Roumaine de Géographie*. Editura Academiei Române. Bucuresti. 39–51. old.
10. Elekes Tibor (2008): Demográfiai, gazdasági-társadalmi folyamatok Románia városaiban 1948-tól napjainkig. – *Tér és Társadalom*, 2008/2. szám. 185–201. old.
11. Bukarest kiemelkedő szerepe kapcsán megjegyzendő, hogy a székhely szerint nyilvántartott vállalati adatok a több telephelyes cégek központjának otthonot adó területi egység javára torzítanak.
12. Major Companies in Romania; <http://mcir.doingbusiness.ro/>. Utolsó letöltés: 2010. március 28.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Barta Györgyi–Czirfusz Márton–Kukely György (2008): Újraiparosodás a nagyvilágban és Magyarországon. *Tér és Társadalom* 2008/4. szám. 1–20. old.
- Borzán Anita (2004): Románia népességének alakulása. *Területi statisztika*, 2004/2. szám. 164–172. old.
- Elekes Tibor (2008): Demográfiai, gazdasági-társadalmi folyamatok Románia városaiban 1948-tól napjainkig. – *Tér és Társadalom*, 2008/2. szám. 185–201. old.
- Hunya Gábor (szerk.) (1990): Románia 1944–1990. Atlantisz Kiadó. Budapest. 323 old.
- Popescu, Claudia (1995): The spatial evolution of the Romanian industry during the 20th century. In: Tufescu, V. (szerk.): *Revue Roumaine de Géographie*. Editura Academiei Române, Bucuresti. 21–30. old.
- Popescu, Claudia (1998): Industrial restructuring and the unequal chances of Romanian urban centres. In: Tufescu, V. (szerk.): *Revue Roumaine de Géographie*. Editura Academiei Române. Bucuresti. 39–51. old.
- Réti Tamás (2009): A román gazdaság és a migráció. *Külgazdaság*, 2009/7–8. szám. 39–67. old.